

„Örök visszatérés” – avagy miből jelenjen meg a Nyugat?*

A Nyugat Kiadó és Irodalmi Részvénytársaság, 1920–1923

Az irodalmi művek olvashatósága nem kizárólag a szerzői tér jelenlétének a függvénye, a kéziratokat befejezésük, véglegesítésük után egy másik médium segítségével közösségi fogyasztásra is alkalmassá kell tenni, vagyis másfajta tárgyasululás vár rájuk – bármilyen is a kézirat (ha már van) és bármekkora is a befogadói közösség (ha még esetleg nincs is). Az irodalmi gazdaságtörténet-írás, amely elősorban evvel a második, a szövegek lezárása utáni időszakkal foglalkozik, új megközelítés, hasonlóan a szövegekből kirajzolódó, azokhoz kapcsolódó érzelmek történetéhez.¹ Határtudomány: több tudománnyal és résztudománnyal érintkezik, például az irodalom-, a kiadás- és kiadó-, valamint a gazdaságtörténettel, de vizsgálatainak köre bővebb, mint a felsoroltaké. Forrásanyaga, amelyet feltár, közöl és megszólaltat, egyszerre látható és láthatatlan. Látható, mert elősorban köz- és magángyűjtemények egyedi dokumentumaiból, kéz- és gépiratokból áll, amit kiegészítenek a sokszorosított napisajtó, a különféle folyóiratok írásai, s csak ezek átvizsgálása után fordulhat a kutató érdeklődése a már feldolgozott irodalom felé, és láthatatlan, mert olvasni kell a sorok között: nemcsak napvilágra hozni, hanem beszéltetni is a forrásokat; nem tapadva csupán a leírt betűkhöz, hanem a mögöttük lévő értelem interpretációjára is törekedve. A hivatali iratanyagnak, az egyéb kéziratok dokumentumoknak megőrzését és kutathatóságát, vagyis a hozzáférést ugyanis számtalan akadály gátolhatja, az elveszés, megsemmisülés, sőt a hamisítás is előfordul. A kutatónak néha folytonossági hiánnyal is szembesülnie kell, aminek látható jelei vannak, de azt már nehezebb észrevenni, tetten érni, ha a megőrzött, megörökített cselekvésnek, történésnek semmi vagy nem sok köze volt ahhoz, ami egykor valóban történt. Utóbbi a körülmények ismeretében – hacsak kimondottan a különbözőést megörökítő forrás nem áll rendelkezésre – legfeljebb valószínűsíteni lehet, de az iratanyag szakadásának regisztrálása, a betű és a tett különbségének érzékeltetése egyaránt a dokumentumok megszólaltatásának része. Ugyanezért vizsgálati körébe tartoznak a (néha példamutató, néha kínos) személyi, alkotói vonások, viselkedések, reakciók is. Természetesen tárgyává teheti

* A szerző köszönetét szeretné kifejezni Varga Katalinnak, a Petőfi Irodalmi Múzeum kézírattára egykori vezetőjének, akinek a segítségével, még a kilencvenes évek végén, soha nem kerültek volna a kezébe a Nyugattal és a Nyugat Kiadóval kapcsolatos iratok. A kiadó teljes történetét több szerző tanulmányával, illetve a Nyugat kiadványainak repertóriumával együtt lásd „[...] de mi lesz a következő folytatással?” I. A Nyugat Kiadó könyvei és dokumentumai, a könyvismertetéseket írta, szerk. BUDA Attila, Ráció, Budapest, 2023. (Megjelenés előtt.)

¹ „Mije lehetek én önmek?”. Ambrus Zoltán és Jászai Mari levelezése, 1885, összegyűjt., s. a. r., bev., jegyz., szerk. BUDA Attila, Ráció, Budapest, 2022. (Megjelenés előtt.)

magát a kiadáspolitikát is, az egyes művek megjelenését elősegítő és/vagy befolyásoló körülményeket, eredményei az irodalom megjelenésének és érvényesülésének megismerését szolgálják, értékrendjének a szerző utáni működését mutatják.

*

A Nyugatnak első évtizede végén két kikerülhetetlen és kiküszöbölhetetlen körülménnyel kellett szembenéznie: egyfelől a szerkesztőség személyi változásaival, másfelől a világháborút követő inflációval.

Az 1919-es év az első évtizedhez képest jelentős változásokat hozott a Nyugat életébe. Január elsejétől Osvát kivált a szerkesztők közül, helyére Babits Mihály lépett, aki – a lap fejléce szerint – a főszerkesztővel, valamint Ady Endrével folytatta tovább a kéziratfogadás és a szerkesztés fáradtságos munkáját. Csakhogy Ignotus ekkor már Svájcban volt, s bár főszerkesztői címe megmaradt, az aktuális számok összeállításában nem tudott részt venni, igaz, március elején szerkesztői tanácsokkal ellátta Babitsot.² Ady Endre pedig január 27-én meghalt, a február 16.–március 1-jei Ady-számban Babits már egymaga szerepelt szerkesztőként. A lap augusztusi, szeptemberi és októberi számai nem jelentek meg,³ a novemberi számot a Budapesten működő román cenzúrahivatal átvizsgálta.⁴

A következő évtől a politikai változások mellett a Nyugatnak szembe kellett néznie a világháború utáni évek egyik legsúlyosabb gazdasági következményével, a korona értékvesztésével, ami különösen 1923 után gyorsult fel. Az árak ugrásszerű emelkedése a nagy tőkeerejű cégeknek, így a kiadóknak is igen nehezé tette a rentábilis termelést. A Nyugat azonban a papír árának növekedését némileg ellensúlyozó bevételről sem álmodhatott, legfeljebb a jelenség elviselhetővé tételéről. A 1923. március 16-i számban például az olvasható, hogy egyfelől „irodalmi kötelességérzetből” a lap terjedelmét mintegy kétszeresére növelték, másfelől azonban, mivel az előállítási költségek is rohamosan emelkedtek, ezért lapárváltozást kénytelenek bejelenteni, igaz, az előfizetők kedvezményben részesültek. A Nyugat árának emelésére az év folyamán még többször kényszerült a szerkesztőség, a július 1-jei és az augusztusi számokban is ilyen hírek olvashatók. A pengő bevezetéséig, 1927. január 1-jéig az árak egyébként olyan mértékben és gyorsan emelkedtek, hogy például a könyvkereskedelemben már nem is a változásokat közölték, hanem a naponta egyre növekvő szorzószámokat, melyek segítségével az alapárból az új árakat meg kellett állapítani. Az anyagi bizonytalanság maga után vonta a megjelenési káoszt is. Nyáron nem jelent meg lapszám, szeptemberben is csak egyetlen egy, 12-i dátummal. Az októberi szá-

² Ignotus – Babits Mihálynak, Bern, 1919. március 3. = *Babits Mihály levelezése 1918–1919*, s. a. r. SIPOS Lajos, *Argumentum*, [Budapest], [2011], 281–282, 748–750. (Babits Mihály Műveinek Kritikai Kiadása – Levelezés.) Babits mellett 1919-ben Földi Mihály segédszerkesztői munkát végzett, talán ennek volt ellentételezése, hogy még e nagyon nehéz anyagi körülmények között is megjelentette a *Nyugat Szahara* című, kétkötetes regényét; a következő *Nyugat*-impreszumú könyv 1928-ban jelent meg.

³ Július 6-án még a tanácsköztársaság szüntette meg kiadását papírhányra hivatkozva.

⁴ A Budapestet is megszálló román csapatok 1919. augusztus 6-án cenzúrárt vezettek be, a hivatal, amely a *Nyugat* közleményeit is ellenőrizte, a Váci utcában működött, lásd PERCZEL Olivér, „Míg a tábornokok haboznak, a románok rabolnak.” *Budapest román megszállása 1919-ben*, Fons 2019/4., 415.

mok is a szokásostól eltérő jelzéssel kerültek ki a nyomdából, az első 4-én, a második 10-én jelent meg. S a decemberi második számon is ez áll: december 20.⁵

*

Egy 1920. október 17-én Móricz Zsigmond által Gellért Oszkárnak írt válaszlevél alapján értesülhet az utókor arról, hogy aznap volt a „Nyugat részvénytársaság”, azaz hivatalos nevén Nyugat Kiadó és Irodalmi Részvénytársaság alapító értekezlete – legalábbis Gellért (és nyilvánvalóan Osvát) előzetes terve szerint.⁶ Bár Móricz az igazgatói tagságot és evvel az alakuláson való részvételt is lemondta „[...] nem is épp elvi okok, de az írói műszer-érzékenység miatt [...]” ennek ellenére „[...] mint író az eddigi viszonyban képzelem magamat a jövőre is a Nyugattal. [...]”⁷ Az elutasítás háttéréhez szükséges hozzáfűzni, hogy a magyar irodalom egyik ikonikus lapja, a Nyugat, miközben elődlapjai – a Figyelő, a Magyar Génusz, a Szerda – első számától kezdve igyekezett saját helyét megtalálni a városi olvasók számára akkor már hosszabb idő óta szerkesztett, részben vagy teljesen irodalmi jellegű közleményeket megjelentető folyóiratok – a Vasárnapi Újság, A Hét, az Új Idők – között, egyfelől önérvényesítő harcot folytatott az olvasókért, másfelől az anyagi fennmaradásért. Csakhogy míg az előbbi lapok mögött tőkeerős kiadók álltak – a Franklin-Társulat, Hornyánszky Viktor, a Singer és Wolfner –, addig Osvát Ernő csupán az olvasókra akart építeni, hogy szerkesztési elveit ne kockáztassák az anyagi támogatást kísérő, feltételezhető kívánságok. Amennyi elkötelezettség, annyi idealizmus is volt ebben az elképzelésben, hiszen olvasóközönsége – példányonkénti vásárlói és rendszeres előfizetői – a lapelőállítás pénzügyi fedezetének csak egy részét tudta előteremteni. Az ízléskülönbség, a nyelvi és tartalmi hagyományszabadság, az önálló arculat felépítésének kívánsága ezért már az első évben negatív anyagi kényszerré, azaz deficitessé vált. Ezért kellett igen hamar mégis támogatók után nézni, s emiatt jött létre a lap mögött először a Nyugat Könyvkiadó Részvénytársaság,⁸ majd pedig a Nyugat Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság.⁹

⁵ Az 1923-as év árai és megjelenései, zárójelben a koronaár: január 1. (200), január 16. (200), február 1. (300), február 16. (300), március 1. (300), március 16. (300), április 1. (400), április 16. (500), május 1. (500), május 16. (500), június [1–]16. (2000), július 1. (800), július 16. (1200), augusztus [1–]16. (4000), szeptember 12. (5000), október 4. (4500), október 10. (4500), november 1. (4500), november 16. (5000), december 1. (5000), december 20. (8000). Az 1908. január 1-jei szám ára egy korona volt, a pengő bevezetéséig, 1927-ig pedig felment 50 000 koronára, illetve a részvénytársaság nehézkes megalakulása után 20 000 koronába került egy-egy szám.

⁶ A Nyugat (világháború előtti) anyagi körülményeiről először Farkas Lujza írt, felhasználva Fenyő Miksa szóbeli emlékezéseit, s Knapp Miksát és Hartenstein Jenőt (1869–1928) mint támogatókat (helytelenül) egyaránt a kezdeti időszakban említette, lásd FARKAS Lujza, *A Nyugat és a századeleji irodalomforduló*. Gyarmati Könyvnyomtató Műhely, Budapest, 1935, 44. Az 1920-as kiadóalapítási tervről Gellért is szót ejtett, közölte Móricz levelének hasonmását is, ő viszont Hartenstein Jenőt felejtette el vagy hagyta ki, lásd GELLÉRT Oszkár, *Egy író élete*, I. 1902–1925, Bibliotheca–Gondolat, Budapest, 1958, 396–397. Emlékezéseivel, amelyek ideológiailag determinált időszakban íródtak, Gellért sokat tett önmaga visszamenőleges pozicionálásáért, Ignóus és Fenyő Miksa háttérbe szorításáért, valamint a Nyugat és szerzői „haladó hagyományainak” kidomborításáért.

⁷ Móricz Zsigmond – Gellért Oszkárnak, Budapest, 1920. október 17. = GELLÉRT, I. m., 397.

⁸ BUDA Artila, *A Nyugat Kiadó története*, Borda Antikvárium, Budapest, 2000, 19–30.

Az 1920-as első számtól Babits mellett Osvát ismét szerkesztőként volt feltüntetve. Ekkor került előtérbe Gellért Oszkár, akit Osvát – tanulva az első évtized kudarcaiból – elsősorban a lapelőállításához szükséges anyagiak megteremtése miatt tartott a Nyugat közelében. Gellért ilyen irányú működésének lett első eredménye Knapp Miksa megtalálása, akivel kölcsönös előnyökkel járó „üzletet” kötött,¹⁰ s a segítségével megszerzett papírral lehetővé tette a folyamatos megjelenést. Azonban „[s]zeptemberig elfogyott a papíros is, a pénz is, és a mecénásnak elment a kedve attól, hogy tovább támogassa a Nyugatot” – ahogy Gellért írta.¹¹ Ekkor vetődött fel egy újabb, régi-új részvénytársaság megalapítása, amelynek tagjai révén Osvát és Gellért anyagi támogatást remélt, ami még a gyorsan inflálódó fizetőeszköz, a korona értékcsökkenése¹² ellenében is hozzásegít az egyes számok megjelenéséhez, a szerzői honoráriumokhoz, valamint a szerkesztők fizetéséhez. Móricz október közepi levele után egy hónappal azonban Gellért ezt írta Babitsnak: „az alakulást, sajnos el kellett halasztani”,¹³ vagyis már az első lépések nehézségekkel jártak. Nem lehet tudni, hogy október 17-én ténylegesen volt-e alakuló közgyűlés, hiszen erről az alkalomról semmiféle írásos dokumentum nem maradt fenn, s arra is csak következtetni lehet a ténylegesen megvalósult közgyűlés november 25-i jegyzőkönyvéből, hogy mi lehetett a késlekedés vagy halasztás oka. Talán a leendő gazdasági szervezetben október folyamán, november elején még nem volt meg a kellő számú aláíró a kibocsátott részvényekre, és/vagy a legnagyobb részvényvásárló biztosítékot kívánt arra, hogy a Nyugat megjelenése sem kézírathiany, sem bármilyen más ok miatt nem fog akadózni, erről pedig csak a legfontosabb szerzők nyugtathatták meg, azaz szerkesztőként és szerzőként Babits, aki hallgatólagosan, de mégis köztudottan Ady helyébe lépett, Schöpflin, a nyugatos kritika doyenje, illetve Osvát. Az is feltételezhető, hogy az október közepi megbeszélés részben Osvát betegsége miatt szenvedett halasztást, október 25-én ugyanis Tóth Árpád arról írt Nagy Zoltánnak, hogy miskolci operáció és gyógykezelés után Osvátot Budapesten ápolják.¹⁴ Az a tény azonban,

⁹ Lásd KOSZTOLÁNCZY Tibor tanulmányát e számban: „*valami mást kell kigondolni*”. A *Nyugat folyóirat második részvénytársasága*.

¹⁰ BUDA, A *Nyugat Kiadó története*, 64. A húszas évek elejének szerkesztőségi viszonyairól lásd KOSZTOLÁNCZY Tibor – NEMESKÉRI Erika, *A Nyugat szerkesztősége az 1920-as években = Tessék színt valani. Osvát Ernő szerkesztői levelezése*, II., s. a. r., tan. UőK., Gondolat – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 2019, 1347–1354.

¹¹ GELLÉRT, *I. m.*, 396–397.

¹² Már a háború alatt, de különösen a háború után igen erős inflálódás érte a koronát, amelynek oka elsősorban a rossz pénzügyi politika – fedezetlen kölcsönök és mértéktelen bankjegynyomtatás –, majd az öngerjesztő pénzromlás volt; a húszas évek elejére az áruk az utolsó békeévek árainak sokszorosára emelkedtek. A korona 1914 vége és 1925 közötti értékvesztéséről lásd KUNCZ Ödön – KARCH Kristóf, *Aranymérleg. A mérlegvalódiság helyreállításáról szóló 7 000/1925. P. M. számú rendelet és magyarázata*, Athenaeum, Budapest, 1926, 105.

¹³ Gellért Oszkár – Babits Mihálynak, Budapest, 1920. november 16. = *Babits Mihály levelezése 1919–1921*, s. a. r. MAJOROS Györgyi – TOMPA Zsófia, *Argumentum*, [Budapest], [2012], 163. Emlékezéseiben viszont 1920 októberére tette a részvénytársaság megalakulását, lásd GELLÉRT, *I. m.*, 397.

¹⁴ Tóth Árpád – Nagy Zoltánnak, Budapest, 1921. október 25. = *Tóth Árpád levelei*, s. a. r. KOZTUR Gizella, *Akadémiai*, Budapest, 1973, 225–226, 426–427. (Tóth Árpád Összes Művei.) Bár ebben a levélben többek között arról is írt, hogy a részvénytársaság megalakult, s Babits, Móricz és Schöpflin igazgatósági tagok lettek; értesülését nem tudni, honnan szerezte.

hogy Gellért a legnagyobb részvényessel folytatott megbeszélésre egy kávéházba és nem a Nyugat hivatalos helyiségébe hívta Babitsot – ahol jelen volt Osvát és Schöpflin is –, alátámasztja: november közepe még csak a tárgyalások időszaka volt.

Ez a 18-i (csütörtöki) megbeszélés azonban hatékony lehetett,¹⁵ így aztán 1920. november 25-én (hétfőn) a Vilmos császár út 51. szám alatt, feltehetően a harmadik emeleten, ahol akkor a Nyugat szerkesztősége és kiadóhivatala volt, komoly férfiak jelentek meg, hogy egy Nyugat Kiadó és Irodalmi Részvénytársaság nevű új intézmény alakuló ülésén vegyenek részt.¹⁶ Jelen voltak először is a részvényjegyzők: Hartenstein Jenő 347/10, Dr. Fenyő Miksa 348/10, Fodor Miklós 1/1, Horváth Imre 1/1, Sándor Pál 1/1, Laendler György 1/1, Tóth Elemér 1/1,¹⁷ rajtuk kívül megjelent még: Babits Mihály, Osvát Ernő, Schöpflin Aladár, Hegedűs Gyula, Fodor Oszkár, valamint dr. Kun Andor, Nagy Zoltán, Kádár Endre, dr. Stern Endre és dr. Elek Kálmán.¹⁸ Hartenstein Jenő a Hazai Fatermelő Rt., illetve a Baranyai Erdő- és Mezőgazdasági Rt. igazgatósági tagja volt¹⁹ – utóbbi Horváth Imre is –, de ugyanezt a tisztséget töltötte be az „Artes” Művészeti Rt.-ben és²⁰ a Teleki téri Bérházépítő Rt.-ben is.²¹ 1923-ban igazgatósági tagja lett a budapesti központú, bécsi fiókkal rendelkező Központi Hitelbank Rt.-nek.²² A felsoroltakon kívül több, hasonló mű-

¹⁵ November 23-án Babits Mihály és Osvát Ernő (külön-külön) nyilatkozatban igazolta, hogy a Nyugat felelős szerkesztését és az avval járó köteleességeket vállalja. Lelőhely: BFL Nyugat-iratok. Ikt. szám: 121 597/11 537/XI, érk.: 1920. november 25. (A tanulmány hivatkozott iratainak lelőhelye 1985 és 1998 között nem mindig ott volt, ahol ma megtalálhatók, de a jelzetek nem változtak.)

¹⁶ A Nyugat Kiadó és Irodalmi Részvénytársaság iratanyaga Budapest Főváros Levéltárában (Bp. Kir. Törvényszék cégbírói iratok – Nyugat Kiadó és Irodalmi Részvénytársaság VII. 2.e. Cg 13 712/1921.; Nyugat Kiadó és Irodalmi Részvénytársaság VII. 2.e. Cg. 16 001/1921.; Nyugat Könyvkiadó Kft. VII. 2.e. 38 259/1936; Gellért Oszkár igazolása XVII. 1 709/1945.), a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában (Nyugat Kiadó és Irodalmi Részvénytársaság MNL–OL 398–II. 1 061–1.; MNL–Lángliliom utca Z 720–249/256.) és a Petőfi Irodalmi Múzeum írói hagyatékaiban (Gellért-, Móricz-, Illyés-) található. A jelzetek az elmúlt évtizedekben az intézményi változások következtében némi módosuláson mentek át.

¹⁷ Az első szám a részvényeké, a második a szavazatoké. Egy részvény értéke ezer korona volt, a hétszáz részvény mögött (névleg) hétszáz ezer korona állt, lásd még a továbbiakban.

¹⁸ A jogi doktorátussal rendelkezett urak egy része ügyvédként kereste kenyerét, Fenyő Miksa, aki a Gyáriparosok Országos Szövetségének magas rangú hivatalnokja volt, a részvénytársaság alapítójaként, egyben a Nyugat kiadótulajdonosaként jogi végzettségét, azaz egy jogi ügyletben való kompetenciáját jelezte így.

¹⁹ Központi Értesítő 1916. január 13., 43.; Központi Értesítő 1921. október 27., 967. A Hazai Fatermelő Rt.-ben igazgatótársa volt többek között Éber Antal, Apponyi Gyula, Szüllő Géza, lásd [Közgazdasági kishírek], Világ 1920. július 17., 4. A részvénytársaságok igazgatóinak és felügyelőbizottsági tagjainak megválasztásáról, feladatairól, jogosultságaikról, a döntéseikről és az azokért viselt felelősségről, a tagság megszüntetésének feltételeiről az 1875-ös Kereskedelmi Törvény negyedik fejezete intézkedett. Az igazgatóság az aktuális ügyeket intézte, a részvénytársaságot harmadik személyek előtt képviselte, az éves mérlegeket elkészítette, a felügyelő bizottság pedig mindezt ellenőrizte. Lásd <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87500037.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D29>. És a törvénybe bele nem foglalva, de nyilvánvalóan: személyes ismeretségeit felhasználta a nyereséges működés érdekében.

²⁰ Központi Értesítő 1921. október 27., 963. Itt igazgatótársai voltak többek között Andrassy Gyula, Hoitsy Pál, Telcs Ede.

²¹ Központi Értesítő 1921. június 23., 592.

²² Központi Értesítő 1923. június 28., 753.

ködésű részvénytársaság igazgatói tagságát is betöltötte,²³ ennek alapján arra lehet következtetni, hogy széles kapcsolati hálóval rendelkezett; sikerességét a Hazai Fatermelő Rt. tőkeemelése is bizonyította.²⁴

Laendler György társasági tisztviselő²⁵ szintén a Hazai Fatermelő Rt. igazgatósági tagja volt, Fodor Miklós hivatalnokot 1920. július 15-én nevezték ki ugyanezen cég főtitkárának.²⁶ Sándor Pál feltehetően az 1920-as nemzetgyűlés tagja, aki Budapest V. kerületét képviselte; liberális politikus, Apponyi Albert után a legrégebben megválasztott képviselő. Ismertségét fokozta, hogy 1920-ban is több, éles hangú vita országgyűlési résztvevője volt.²⁷ Tóth Elemér azonosíthatatlan, az eddigi forrásokban nem szerepel. A második névsorból Hegedűs Gyula újságíró volt, a világháború előtt napilapok munkatársa, 1920-ban a Magyarország szerkesztője (Milotay István felelős szerkesztése mellett), 1938-ban a Magyar Nemzet egyik alapítója.²⁸ Fodor Oszkár szintén újságírói pályát futott be, közgazdasági kérdésekkel foglalkozott.²⁹ A harmadik névsorból Nagy Zoltán a Nyugat szerzője, költő, ügyvédként kereste a kenyerét, nem mellesleg azonban Nagy Bélának, a Hazai Fatermelő Rt. igazgatójának az öcséje.³⁰ Kádár Endre is a Nyugat szerzője, talán az előző évben megjelent regénye, a *Balalajka* miatt gondoltak rá, Schöpflin írt róla az előző évi novemberi Nyugatba,³¹ a többiek pedig ügyvédek voltak.

²³ Többek között a Bank és Pénzváltó Rt.-ben (1919), az „Universum” Kereskedelmi Rt.-ben (1920), a „Lori” Művészeti Játékárúgyár Rt.-ben (1920), a Magyar Népművészeti és Háziipari Rt.-ben (1921) és más részvénytársaságokban töltött be igazgatósági tagsági tiszteletet.

²⁴ Mint vezérigazgató, ő vitte végbe néhány hónappal korábban ezt az ügyletet, az evvel kapcsolatos rendes közgyűlés július 15-én volt, lásd Budapesti Közlöny 1920. július 6., 8. Segítségét nyújtott ehhez Éber Antal, igazgatótársa, mellesleg az Olasz–Magyar Bank vezérigazgatója – ebből a tényből azt lehet feltételezni, hogy a tőkeemelés forrása hitel (vagy kölcsön) volt; a Hazai Fatermelő Rt. egyébként a bank érdeklődési körébe tartozott. Az alaptőke értékét 17,5 millió koronáról 30 millióban szabták meg, s új, 2 500 korona névértékű részvényeket vezettek be. „Hartenstein intenciója az volt, hogy ne a bankok, ne a tartalékalap keressen, hanem a részvényesek”, s azt feltételezte és sugallta: „minden részvényes élni fog azzal a jogaival, hogy két régi részvény után egy új részvényt átvehessen”. Magyarul: vásároljon. A társaság pedig olyan üzletmenetet produkáljon, amely nem csupán a kivethető részese-dést, hanem a felvett hitelt is vissza tudja fizetni. Lásd Ország–Világ 1920. július 18., 348. A pénzügyi művellet kritikájáról és konklúziójáról: „A nagyszabású tranzakció érdemében a Magyar–Olasz Bank vezetői és Hartenstein Jenő, a Hazai Fatermelő Rt. vezérigazgatója osztozkodnak, néhány társaikkal egyetemben.”, lásd Magyar Kereskedők Lapja 1920. július 25., 2. Hartenstein Jenő evvel egyidejűleg hasonló tőkeemelést ért el az Universum Kereskedelmi Rt.-ben is.

²⁵ Laender Aladár, hibás névközlés, lásd Központi Értesítő 1924. március 13., 383.

²⁶ [Közgazdasági kishírek], I. m. Hartenstein Jenőt is ezen a napon választották igazgatósági tagnak.

²⁷ Sándor Pál (1860–1936).

²⁸ Hegedűs Gyula (1887–1953). Gellért ezt írta: „Hegedűs Gyula közvetítésével [...] egy fatermelő nagyvállalat kezébe jut a részvények fele, a másik fele Fenyő Miksáé”, lásd GELLÉRT, I. m., 396. Lehet, hogy így volt, de éppen úgy közvetíthetett Nagy Zoltán is, akinek a bátyja a Hazai Fatermelő Rt. igazgatója volt. Arról nem is beszélve, hogy Hartenstein Jenőhöz képest, ha csak eggyel is, de Fenyő kezében volt a több részvény, az összes részvényt figyelembe véve pedig a Hazai Fatermelő Rt. képviselőinek a kezében volt a nagyobb számú részvény, egyenlőségről tehát nem lehetett beszélni.

²⁹ Fodor Oszkár (1886–1968).

³⁰ Nagy Zoltán (1884–1945); lásd Tóth Árpád levelei, I. m., 225–226, 426–427.

³¹ SCHÖPFLIN Aladár, *Balalajka. Kádár Endre regénye*, Nyugat 1919. november, 951–954. A Schöpflin által szerkesztett Magyar Színművészeti Lexikon Kádár Endre címszavában többek között ez áll: „A világháború idején Svájcban telepedett le. 1920-ig ott élt, majd hazatért [...] *Balalajka* c. regénye

Ezt a névsort, s az akkor történeteket, pontosabban, amit írásba foglaltak ebből, az alakuló ülés jegyzőkönyve tartalmazza. (Ez az irat azonban hamarosan érvényét veszítette – erről később –, s szövege egy négy hónappal később néhány helyen kézírással aktualizált változatról ismert.)³² Először is megállapították, hogy a hét részvényjegyző, akik hétszáz részvényt és huszonöt szavazattal rendelkeztek, hiánytalanul megjelent, vagyis a közgyűlés határozatképes. Elnökké „közfelkiáltással” Hartenstein Jenőt választották meg, mellette jegyzőkönyvvezetőt s hitelesítőket is kijelöltek. Ezt követően az elnök javaslatára a közgyűlés egyhangúlag kimondta, hogy a társasági alaptőke a kellő részvényjegyzés, valamint az annak megfelelő befizetés által biztosítva van. A részvényjegyzők nevei a fenti, első névsorban olvashatók, akik között Fenyő Miksa a Nyugatot képviselte. Azonban a megszavazott alapszabálytervezet szerint az alapító – kiadótulajdonosként Fenyő maga – nem készpénzzel, hanem természetbeni betéttel járult hozzá a vállalkozáshoz. (A szavazásnál ő természetesen tartózkodott.) Ez az ingóságokból álló vagyon leltárberendezésből, 4000 próbakötetből, 4000 könyvből, valamint nyomdai papírkészletből és kéziratokból állt. Ennek ellenértékéért kívánt magának 348 részvényt, eggyel többet, mint amennyi az aláírás és tényleges, pénzbeli befizetés alapján Hartensteinnek járt. A természetbeni betét biztosította a folyamatos működést, a leltárberendezés feltehetően szerkesztőségi berendezésből állt. De vajon mi lehetett a nagy számú próbakötet és a szintén jelentős mennyiségű könyv? Talán a Nyugat korábbi évfolyamai értendők ez alatt, amelyeket Barta Sándor barna egésvásznon kötésében árusítottak, fedőlapján Falus Eleknek a Nyugat betűiből összeállított emblémájával? Ezek még a háború előtt készültek, s már akkor is avval a céllal, hogy exkluzivitásuk felkeltse a leendő vásárlók érdeklődését, visszamenőleges vásárlásra is csábítva őket. Egy-egy évfolyam számait két-két kötetbe kötötték, mivel azonban nem ismert pontosan sem az előfizetők/vásárlók, sem a Nyugat példányszáma, nem ad értékelhető eligazítást – még csak arról sem, hogy sok-e vagy kevés – a pusztán szám önmagában. Másfelől az előző (két) részvénytársaság kiadványait ekkor már más kiadók és könyvkereskedők is árusították, ennek ellenére még mindig négyezer önálló kötet lett volna a Nyugat kiadóhivatalában, s a fokozódó infláció, a háború után mindenkit sújtó gazdasági helyzet, a könyvkereskedői konkurencia ellenében bízni lehetett az eladásukban? Lantos Adolf könyvesboltja 1919. november 30-án hosszú könyvlistát közölt a következő bevezető mondattal: „A Nyugat összes régibb és újabb kiadványát átvettem, és azok ezentúl csak nálam kaphatók.” 1921 elején és 1922 márciusában ismét hosszú címsorozatot közölt az előzőn nem található Nyugat-kiadványokról.³³ Győző Andor könyvkereskedése is árusított és hirdetett Nyugat-kiadványokat, árváltozással is.³⁴ Mindezek ellenére a Nyugat 1922. november 16-i számában kilenc tételt kínált saját, korábbi

nagy irodalmi sikert aratott.” Lásd *Magyar Színművészeti Lexikon. A magyar színjátszás és dráma-irodalom enciklopédiája*, II., szerk. SCHÖPFLIN Aladár, Országos Színészegyesület és Nyugdijintézete, [Budapest], [1929], 349.

³² Lelőhely: BFL Cg. 13 712/1/1921.

³³ Corvina 1919. november 30., 12.; Corvina 1921. január 14., 7.; Corvina 1922. március 3., 38.

³⁴ Corvina 1922. augusztus 11., 148.; Corvina 1922. október 13., 198.; Corvina 1923. február 9., 30.

kiadványai közül.³⁵ Akkor hát ezekből lett volna annyi, amennyi kitett négyezer (köri) példányt? A nyomdai papírkészlet talán még a Knapp Miksa-féle ügylet után maradt, bár erről Gellért azt írta, hogy 1920 szeptemberére elfogyott. De ha mégis volt, esetleg más forrásból, az nyilván kiadáscsökkentő hatású lehetett, ahogy a kéziratok is – csakhogy vajon ezek megint olyan nagy számban álltak rendelkezésre, és szerzőik ingyen vagy minimális honoráriumért adták át azokat a Nyugatnak, hogy szintén lehetett rájuk gazdasági vonatkozásban is építeni? Ha voltak nagyobb számban kéziratok, azokat nem lehetett rögtön előteremteni, hacsak nem számították bele az előző években közlés nélkül maradtakat is... Vagy egyszerűen ez a felsorolás sejtette a gazdasági siker zálogát, s tette lehetővé a pénzbeli befizetők számára a megterülés vagy legalább az osztalék valószínűsítését?

A részvények és befizetések ellenőrzése után a közgyűlés elfogadta az alapszabály-tervezetet az új részvénytársaság alapszabályaként,³⁶ és elhatározta a társaság megalakulását. Majd három évre megválasztották az igazgatóságot és egy év tartamára a felügyelőbizottságot – utóbbit szintén „közfelkiáltással”.³⁷ A közgyűlés az elnök javaslatára felmentette az alapítót a részvényösszeggel kapcsolatos felelősség alól – ez nem volt törvénytelen,³⁸ ellenben arra utal, hogy Fenyő nem akart a részvénytársaság ügyeivel foglalkozni, s az alapító szerepet feltehetően azért vállalta, mert 1920 végén még sem Osvát, sem Gellért nem volt abban a helyzetben (politikailag), hogy ezt megtehessek, emellett ő volt a Nyugat kiadótulajdonosa is. A létrehozni kívánt részvénytársaság pénzügyeit a Magyar–Olasz Banknál intézte.³⁹ Legvégül az elnök utasította az igazgatóságot, hogy a cégbejegyzéssel kapcsolatos ügyintézkést kezdje meg, illetve, ha a cégbíróság az alapszabályokkal kapcsolatban módosítást kívánna, azt saját hatáskörben, újabb közgyűlés összehívása nélkül hajtsa végre. Ez az előrelátás, amit talán a hivatali ügyintézés bonyodalmaival kapcsolatos tapasztalat sugallt, nem lett ok nélküli.

Az ismertetett jegyzőkönyv akkor materializálódott, amikor egy olvashatatlan aláírású közjegyző előtt december 7-én megjelent az igazgatóság megszavazott nyolc tagja, valamint Hartenstein Jenő, hogy saját kezű aláírásukat elhelyezzék beadványukra. Ehhez mellékelték az alapítási tervezetet, a részvényaláírási ívet, az alakuló

³⁵ Barbey D'AUREVILLY, *A karmazsin függöny*; BARTA Lajos, *Szerelem*; BARTA Lajos, *Az élet arca*; KAFFKA Margit, *Az élet útján*; NAGY Lajos, *Az Andrássy út*; TERSÁNSZKY J. Jenő, *Viszontlátásra, drága*; TERSÁNSZKY J. Jenő, *Kísérletek, ifjúság*; TÓTH Árpád, *Lomha gályán*; SZOMORY Dezső, *Az élet diadala*.

³⁶ Eszerint az új cég célja „[...] a Nyugat című folyóirat kiadása, általában pedig könyvek, folyóiratok, irodalmi és tudományos művek előállítása, kiadása, forgalomba hozatala és terjesztése, valamint nyomdai termékek előállítása, végül a mindezekkel kapcsolatos és rokon üzletágak körébe eső ügyleteknek folytatása, úgyszintén hasonló vállalatokban való részvétel.” Lelőhely: PIM V. 3 452/93/71.

³⁷ Az igazgatóság tagjai: Fenyő, Babits, Osvát, Schöpflin, Hegedűs, Fodor Oszkár, Fodor Miklós, Horváth. A felügyelőbizottságé: Kun, Nagy, Kádár, Stern, Elek. Lásd még 1929-ig BUDA, *A Nyugat Kiadó története*, 165–166.

³⁸ A Kereskedelmi Törvény 152. paragrafusára szerint: „Az alapítók a részvényekre befizetett pénzekért az aláíróknak vagy ezek jogutódainak egyetemlegesen mindaddig felelősek, míg ez alól a közgyűlés határozata folytán fel nem oldatnak.”

³⁹ A bejegyzési kérvényhez mellékelték a Bank által kiállított folyószámlakivonatot, amely a pénzbeli befizetéseket igazolta. Lelőhely: BFL Cégbírósági iratok, VII. 2/e. Cg 13 712/3/1921.

közgyűlés jegyzőkönyvét, az alaptőke befizetését igazoló iratot, három példányban az alapszabályokat, valamint a címpéldányokat, s törvényes képviselőjük, dr. Sebestyén Samu⁴⁰ által kérték a Budapesti Királyi Törvényszéket mint Cégbíróságot, „[...] méltóztassák a »Nyugat« Kiadó és Irodalmi Részvénytársaság cégének, az alapszabályoknak és a közgyűlés által megválasztott, alulírt igazgatósági tagoknak ezen minőségük bejegyzését elrendelni”. A beadványt december 10-én látták el okmánybélyegekkel s a hivatal iktatási bélyegzőjével, ekkor kapta a céglajstromszám szerinti kezdőiratcímét – először hibásan, majd javítva: 13 712/b/192< 0 >1 –, s ekkor került a megszólítás alá ugyanúgy kézírással: „Uj cég 921 I/11 [olvashatatlan szignó]”.⁴¹

Evvel az aktussal a leendő iratcsomó megkezdte önálló életét, hiszen a benyújtás után azonnal megmozdultak a hivatal fogaskerekei. Az irat felzetet kapott, amelyen feltüntették a tárgyat, az elintézéshez szükséges utasításokat, valamint a végzést. A tárgy a cégnévnek és az alapszabályoknak a kereskedelmi társas cégek jegyzékébe való felvétele volt. A felzetre írt adatok és ismeretek alapján készült a kérvényt lezáró irat, feltéve, hogy jogilag minden rendben volt, s ezért a dátumban a kitöltés pillanatában a napot még üresen hagyták.⁴² A kérvényt iktatták, majd először a cégjegyzékvezető elé került, aki január 27-én át is vette, evvel párhuzamosan többek között kivonat készült az Ipari- és Kereskedelmi Minisztérium részére, valamint felzet a budapesti adófelügyelőségnek meg a budapesti Kereskedelmi és Iparkamarának. Érdekesség, hogy az aláírók az irat címzésében névsorban szerepeltek, ennek következtében a részvénytársaság székhelye Reviczky utca 7. lett, vagyis Babits lakóhelye.

A cégjegyzékvezető még aznap rá is írta az iratkísérőre öt kifogását:⁴³

- 1.) Hasonló cég már van bejegyezve.
- 2.) A kérvényt Hartenstein Jenő mint igazgatósági [tag] aláírta, cégalaírása is be van terjesztve, holott az alakuló év közgyűlési jegyzőkönyv szerint igazgatósági tagul megválasztva nem lett.
- 3.) Nincs igazolva a természetbeni betét fennállása.
- 4.) Az alapszab[ály]. 8. §-ában az évi rendes közgyűlés megtartásának ideje – tekintettel a 29. §-ra – túl hosszúra van megállapítva.
- 5.) Az alapszab[ály]. 9. §-ának C pontja ellenkezik a K. T. 178. §-ának rendelkezésével.

Érdemes ezeket a kérdéseket sorra venni.

1.) Hasonló nevű cég. Bár az 1920-as alapításkor vigyáztak arra, hogy az előző és az újonnan létrehozni kívánt részvénytársaság neve ne egyezzen, kétségtelen, hogy a lap neve mindkettőben szerepelt. A Nyugat Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság

⁴⁰ Meghatalmazásának dátuma 1920. december 14. Az aláírók a teljes igazgatóság, valamint a jegyzőkönyv szerint de iure meg nem választott Hartenstein Jenő.

⁴¹ Lelőhely: BFL Cégbírósági iratok, VII. 2/e. Cg 13 712/b/1921., az iraton azonban megtalálható a Cg 13 712/2/1921. ügyiratszám is.

⁴² Lelőhely: BFL Cégbírósági iratok, VII. 2/e. Cg 13 712/1/1921.

⁴³ Lelőhely: BFL Cégbírósági iratok, VII. 2/e. Cg 13 712/1/1921.

háború előtti éveit, valamint lassú elhalását Kosztolánczy Tibor foglalta össze. Felszámolását az 1916. május 30-i rendkívüli közgyűlés határozta el, amit a cégbíróságon augusztus 12-én jegyezték be.⁴⁴ Megszűnéséről azonban a Központi Értesítő nem tartalmaz értesítést, pedig csak ezzel lépett volna hatályba az erről szóló határozat. De a véghatározat elkészült, ez egy, a nyomdával kapcsolatos, 1923-as aktából derül ki: „[...] a Nyugat Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság megszűnését tudomásul vevő 107 805/1916. I. számú véghatározat az iratok közt fel nem található [...]”.⁴⁵ Tehát az 1920-as alapítási kísérlet után három évvel véghatározat készült egy előző véghatározat hűlt helyéről. A néhány évvel korábban a Nyugat Irodalmi és Nyomdai Részvénytársasággal egy gazdasági egységben működő, eredetileg Révai és Salamon nevet viselő, majd a Nyugat nevét felvevő nyomda betűkészletéből srappel készült, 1916. június közepétől már nem jelenik meg neve a korábban itt nyomott újságok impresszumában. Július elsejével szüntette be működését, az előbb idézett irat is emiatt készült, a szöveg így folytatódik: „[...] a X. ker. elüljáróságtól bekért iratok alapján sajtóhatósági szempontból ismételten tudomásul veszem, hogy a Nyugat Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság a részére a VIII. kerületi elüljáróság által ismeretlen szám alatt kiadott iparigazolvány alapján a IX. ker. Lónyay utca 18. számú házban gyakorolt kő- és könyvnyomdai iparüzletét 1916. évi július hó 1-jén megszüntette.” Ennek ellenére az 1917-es budapesti telefonkönyvben megtalálható a Nyugat Irodalmi és Nyomdai Rt. nyomdájaként a IX. kerületi Lónyay utcában. Ezt még lehet az adatok frissítésének hiányával, az átfutási idő rövidségével magyarázni. Csakhogy az 1920. évi telefonkönyvbe is belekerült a Nyugat Irodalmi és Nyomdai Rt. nyomdája, ekkor már egy IX. kerületi Erkel utcai címmel, ami Salamon Józsefnek, a nyomda korábbi vezetőjének a magánlakása volt. Mindezek után több kérdés is felmerül. Miután a cégkönyvbe nem jegyezték be, s a Központi Értesítőben nem is jelent meg a végzés az előző részvénytársaság megszűnéséről, a cégjegyző jogosan kifogásolta, hogy „Nyugat” néven van már egy működő cég – hiszen az adatok hiánya is az adatok változatlanságát sejteti, csak nem működő, hanem felszámolása alatt lévő, ám azt még be nem fejező cégre utalva. Ebben az esetben viszont miről szólhatott az 1923-ban ügyiratszámossal említett 1916-os akta, s hova tűnhetett 1920–1921-re? Ha a megszűnésről szólt, miért nem jelent meg a véghatározat a Központi Értesítőben? Másfelől, ha 1921-ben valóban ismeretlen volt a megszüntető végzés a cégbíróság előtt, s ezért (is) feltételezhetette a cégjegyzékvezető, hogy (legalább)

⁴⁴ A módosított cégszöveg – az eredeti kiegészítve evvel: „felszámolás alatt” –, az igazgatósági tagok és hivatalnokok cégjegyzési jogosultságának megszűnése a Központi Értesítő 1916. szeptember 17-i számában jelent meg. Ezt követően – amennyiben a céggel szemben támasztott összes követelést a felszámolók megszüntették – kerülhetett sor a cég megszűnésének bejegyzésére. Ez az utóbbi mozzanat nem következett be – feltehetően azért, mert nem jelentkeztek az adósok, a Nyugat megjelentetése pedig más úton lett biztosítva. A Központi Értesítő számaiban 1921-ig nem fordul elő a Nyugattal kapcsolatos bejegyzés, és a Nyugat Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság utolsó folyó- és alszámát – Cg. 628/6. 11 311/11. – követően új irat nem található.

⁴⁵ Lelőhely: BFL Nyugat-iratok. Kerületi anyag, a Nyugat Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság iratai. Sorszám: 99 950/1923–IX. Iktatási szám: XI–48 747. Dátum: 1923. december 3. Aláíró: Buzáth János, alpolgármester. Lásd még: BUDA, *A Nyugat Kiadó története*, 56–57.

papíron még működik a részvénytársaság, hogyan lehetett az ügyiratszámot 1923-ban pontosan tudni, idézni, holott a mögötte lévő megszüntető iratot sem akkor, sem 1920–1921-ben nem lehetett kézbe venni?⁴⁶ A Nyugattal mint folyóirattal kapcsolatos ügyek a sajtóhatóság, a nevét viselő részvénytársaságok viszont a gazdasági ügyosztály fennhatósága alá tartoztak, s a köztük lévő iratkezelés során esetleg még az az anomália is megeshetett, hogy önálló iratszámok a mögöttük lévő iratok nélkül bolyongó útra indultak a hivatali iratcsomók labirintusában – hol elveszve, hol előkerülve?

2.) Hartenstein Jenőt nem választották meg igazgatósági tagnak. Valóban, az 1920. november 25-i, alakuló közgyűlés jegyzőkönyvében neve a részvényjegyzők között szerepel, ő volt az ülés elnöke is, de neve nem található meg az igazgatóság tagjai között,⁴⁷ viszont a kérvényt „Babits Mihály budapesti (VIII. Reviczky u. 7.) lakos és bentírt igazgató-társai” nyújtották be, s az aláírások között az első Hartenstein.

3.) A természetbeni betét fennállása. Ez a kifogás is megállta a helyét, mert részben túl általános a *próbakötet* és a *könyv* fogalma, létüket tételes listával lehetett volna igazolni, ahogy például a leltárberendezést, valamint a kéziratokat is. Ilyenek azonban a kérvény mellett nem voltak.

4.) Az alapszabály nyolcadik paragrafusa szerint a részvénytársaság „minden év első felében Budapesten” tartja a rendes közgyűlését. A 29. paragrafus szerint minden év december 31-én le kell zárni az évi számadást és gazdasági mérleget kell csinálni. Sajnos a kérvénnyel benyújtott alapszabály szövege nem ismert, csak egy nem sokkal későbbi másolat. Ebben a fentiek szerepelnek, s nem lehet tudni, hogy a korábbi változat mit tartalmazott. A Kereskedelmi Törvény 177. paragrafusa szerint azonban részvénytársaságok közgyűlését évente legalább egyszer össze kellett hívni – feltételezhető ezért, hogy az első alapszabályban ennél távolabbi időpont volt megadva.

5.) Az alapszabály kilencedik paragrafusának – amely a rendkívüli közgyűlés összehívásának okait tartalmazza – C pontja az ismert (későbbi) változatban így szól: „Ha az alaptőkének egytized részét képviselő részvényes vagy részvényesek a közgyűlés egybehívását ezen részvénybirtokuk egyidejű letétbe helyezése mellett kívánják, s a kívánságukat az ok és cél megjelölése mellett az igazgatóságnak bejelentik”. A Kereskedelmi Törvény 178. paragrafusa viszont nem tesz különbséget rendes és rendkívüli közgyűlés között, hanem kimondja: „Az alaptőke egy tizedrészét képviselő részvényes vagy részvényesek a közgyűlés egybehívását az ok és a cél kijelölése mellett bármikor követelhetik”.

A névazonosságot felfedezve az új cég létrehozása két szápra bomlott: a hivatal tisztázott helyzetet kívánt teremteni a papírok között, hogy megfelelhessen a döntéselőkészítő iratkezelés kötelemének, az alapító és a részvényesek viszont legalább papíron működőképes céget kívántak, ezért elhatározták a cégbírósi kifogások miatt a november 25-i közgyűlésen tervezett cégalapítás visszavonását, evvel párhuzamosan egy új, hasonló/azonos célokra alkalmas cég létrehozását és bejegyeztetését.

⁴⁶ Talán az iktatókönyvek segítségével, ha azok rendelkezésre álltak.

⁴⁷ Lásd a 38. számú jegyzetet.

A fennmaradt iratanyag azonban bizonyos pontokon követhetetlen, sem az iktatási bélyegzők dátumai, sem a tartalom nem ad időrendi sorba állítható, logikus, a történeteket pontosan rögzítő láncot.

Január 31-én a Nyugat szerkesztőségében a még be nem jegyzett cég részvényesei rendkívüli közgyűlést tartottak. Ezen a még be nem avatottak is szembesülhettek az alapítás kudarcával, és a következő határozatot hozták:

[...] a cégbíróság a részvénytársaság megalakítása tárgyában tett bejelentést különböző hiányok pótlása végett visszaadta. Tekintettel arra, hogy a kifogásolt hiányok miatt a részvénytársaság a tervbe vett módon nem lesz bejegyezhető, [az elnök] javasolja, hogy a részvénytársaság 1920. november 25-én történt alakulását a közgyűlés tekintse meg nem történtnek, mondja ki, hogy úgy a részvényjegyzők, mint az alapító, a megválasztott igazgatósági és felügyelőbizottsági tagok a részvényjegyzéssel, illetve alapítással vállalt kötelezettségeik és felelősségeik alól feloldatnak, és az igazgatóság tagjai együttesen intézkedjenek a Magyar-Olasz Bank Részvénytársaságnál, hogy a részvényjegyzők által befizetett összegek nekik a befizetés napjától járó 5% kamattal együtt visszafizetessenek.⁴⁸

A jegyzőkönyv ugyanazon az írógépen készült, mint a november 25-i, de a Hartenstein Jenőn kívüli részvényesek neve és az általuk jegyzett részvénytársaság, valamint a szövegben a két hitelesítő neve később lett kitöltve, vagy legalábbis más írógép-szalaggal lett írva. Ezen kívül a részvényesek névsorából kikerült Tóth Elemér, helyére az igazgatósági névsorból Hegedűs Gyula került ugyancsak egy részvényessel – magyarázat, megokolás a cserére a jegyzőkönyvben nincs. A Cégbíróság erre a következő végzést hozta:

Ezen kérvény érdemleges elintézése előtt felhívatik a Nyugat Kiadó és Irodalmi Részvénytársaság Dr. Sebestyén Samu ügyvéd útján, hogy az 1921. évi január hó 31-én tartott közgyűlésen megjelentek jogosultságának megállapítása végett a Cg 13712/1. számú kérvénnyel betervezett | : s rövid úton visszavett : | alakulási iratokat 8 nap alatt mutassa be.⁴⁹

Vagyis észrevették a cserét, s az alakulási iratokat, amely a részvényesek névsorát is tartalmazta, feltehetően emiatt kérték. Az 1920. december 10-i kérvény mellékletei közül az alapítási tervzet és a részvényalírási ív valóban nem található meg az iratcsomóban, lehet, hogy a „visszavett” ígét nem visszavont értelemben kell érteni, s a cégbírósági kifogások után az alapítandó részvénytársaság képviselője ezeket visszakérte? Rejtélyes azonban az is, hogy e tintaírásos végzés dátuma hiányos – „Budapest, 1921. Június”⁵⁰ –, s a végére ceruzairással van odaírva a nap: 25, és a kiadási

⁴⁸ Lelőhely: BFL Cégbírósági iratok, VII. 2/e. Cg 13 712/2/1921.

⁴⁹ Lelőhely: BFL Cégbírósági iratok, VII. 2/e. Cg 13 712/2/1921.

⁵⁰ A kézírás máshol előforduló hónapneve alapján Januárnak is olvasható, ebben az esetben egyértelműen az irat valamilyen ok miatti hosszú lezárására utal.

bélyegzőn a dátum: 1921. július 4. Miért kellett annyi ideig fektetni az iratot – talán keresték a hiányzó tervezetet és ívet? – és miért június/július határán kellett kiadni?

Részleges választ a „Babits Mihály és igazgatótársai” által június 14-én benyújtott irat ad: „kérelem visszavonásáért”.⁵¹ Ebben mellékelték (ismét) „az alakulásra [...] ide eredetiben csatolt bejelentést”, amit a cégbíróság egyszer már visszaadott,⁵² valamint a január 31-i közgyűlés jegyzőkönyvét (ismét?), amely szerint „a cégbejegyzési kérvényt visszavonjuk”. Erre augusztus 2-án a következő végzés született – a kiadási bélyegző dátuma: 1920. augusztus 6.:

A Nyugat Kiadó és Irodalmi Részvénytársaságnak 1921. évi január hó 31-én tartott rendkívüli közgyűlésén hozott határozata alapján a kir. törvényszék az alakuló közgyűlésen megválasztott igazgatóságnak ezen bejelentését, mellyel a részvénytársaság cégének bejegyzése iránti kérelmét visszavonja – tudomásul veszi.

Ugyanezen az iratszámom található a Magyar–Olasz Bank kimutatása a részvényesek nevééről és az aláírt, befizetett részvények névértékéről, a névsorban Tóth Elemérrel.⁵³ Eredeti, közjegyző által igazolt dátuma 1921. január 8., a cégbírósághoz – először vagy újból – július 14-én érkezett. Ezt követően kerülhetett az akta nyitóoldalára a bélyegző: Megszűnt.

*

Ahogy már volt szó róla, az 1920. november 25-i első alakulási jegyzőkönyv nem eredeti alakjában található meg az iratok között, a gépírást szöveget több helyen kézírással, a sorok fölött aktualizálták.⁵⁴ Formailag tehát nem végleges tisztázat, legfeljebb fogalmazvány, piszkozat. Az eredeti, 1920. november 25-i dátum fölött a harmadik sorban 1921. március 17. olvasható, a napirendben kétszer felsorolt igazgatói névsorban pedig a harmadik oldalon mindkét helyen a „Hart. Jenő” beszűrés szerepel. Utóbbi nyilvánvalóan a cégjegyző második kifogásának orvoslása, de az bizonytalan, hogy március 17-én próbálkoztak-e újabb, immár a hiányosságokat kiküszöbölni akaró alakuló értekezlet összehívásával, mintegy semmissé téve azt, ami előtte volt, vagy csak szándékukban állt, hiszen ezt a dátumot hivatali iratkezeléssel nem lehet alátámasztani; ennek következtében nem is lehet tudni, miért maradt fenn a jegyzőkönyv így az iratcsomóban.

⁵¹ Lelőhely: BFL Cégbírósági iratok, VII. 2/e. Cg 13 712/3/1921.

⁵² Feltehetően az 1920. november 25-i alakuló közgyűlés jegyzőkönyvét, lásd a 33. számú jegyzetet.

⁵³ Lásd a 40. számú jegyzetet.

⁵⁴ Lásd a 33. számú jegyzetet. Több Nyugat részvénytársasági iraton, elsősorban jegyzőkönyveken megfigyelhető, hogy a korábbi, gépírást szövegen, a sorok között kézírással odaírták egy későbbi körülmény – dátum, név – teljes vagy rövidített szavait a következő jegyzőkönyv szövegének véglegesítését megkönnyebbítendő. Ez a technika néha az elírások vagy hibás adatok magyarázata is lehet, amennyiben mind a gépírást, mind a kézírásos javított szöveghez képest a megvalósult eseményben valamilyen előre nem látható változás történt. Ezt a gyakorlatot Kosztolányi Tibor tapasztalatai is megerősítik.

A kereskedelmi cégek társas jegyzékében azonban 1922. február 4-i dátummal olvasható egy bejegyzés a részvénytársaságról, ami azt sugallja, sikerült az újra-újraalakítást tető alá hozni:

Ezen részvénytársaság az 1921. évi április hó 1. napján tartott alakuló közgyűlés által elfogadott, és az alakuló közgyűléstől nyert felhatalmazás alapján az igazgatóság által módosított alapszabályok szerint keletkezett.⁵⁵

A március 17-i próbálkozás tehát nagy valószínűséggel képzetes maradt, helyette nagyjából két héttel később sikerült újabb alakuló ülést tartani; ennyiben követték az előző próbálkozás hagyományát. A működés helye, igazgatói névsora, tárgya, alaptőkéje megegyezik az 1920. november 25-i alakító értekezlet jegyzőkönyvében olvashatókkal, a bejegyzés meg is jelent a Központi Értesítőben,⁵⁶ s evvel hatályba lépett. Az igazgatói névsor kiegészült Hartenstein Jenővel,⁵⁷ a részvénytársaság tárgya változatlan.⁵⁸ A társas jegyzékben két név hibás: Babits Mihály helyett Babits Bálint, Schöpflin helyett Schäpflin olvasható a folyamatos szövegben, ezek a nyomtatásban is így szerepelnek. A részvénytársaság neve változatlan maradt, mintha folytatása lenne az 1920. november 25-én kezdődöttnek, de új irattári számot kapott, új aktát nyitottak iratainak, s a következő években – 1929-ig, amikor új fejezet kezdődött működésében – a társas cégek jegyzékéből, a kompaszokból, illetve a Központi Értesítő változásokat regisztráló adataiból lehet működésére – legalábbis az iratok, beszámolók szintjén – következtetni.

Kérdés viszont, hogy az 1921. április 1-jén ismét megalakult részvénytársaságot miért csak majd egy év múlva, 1922. február 4-én jegyezték be a cégkönyvbe, s a bejegyzés ténye miért csak hónapokkal később, június 8-án jelent meg a Központi Értesítőben?

De a bejegyzés után sem azonnal tért vissza a normális működés. A Budapesti Közlöny 1922 júniusában és augusztusában is rendes közgyűlés összehívását jelezte a Nyugat Vilmos császár út 51. szám alatt lévő kiadóhivatalába,⁵⁹ amelyek jegyzőkönyve, határozatai nem maradtak fenn. A következő, 1923. évi közgyűlés egyik jegyzőkönyvi megállapítása alapján azonban látszik, hogy a működési veszteség okozhatta a fejtörést,⁶⁰ ami nem is csoda, hiszen az 1921. január 1-jén tartott rendkívüli közgyűlés határozata szerint a Hartenstein-féle részvények összegét öt százalékos kamattal vissza kell fizetni. Hogy 1921 áprilisa és 1922 júniusa, majd 1923 márciusa között ténylegesen létezett-e egyáltalán a részvénytársaság, vagy a lapkiadás

⁵⁵ Lelőhely: BFL Bp. Kir. Törvényszék, cégbírói iratok. A kereskedelmi cégek társas jegyzéke, 94/2. kötet, 302. lap. Iktatási szám: Cg. 16 001/2. Sorszám: 19 463/1. Okmánytári szám: 4 690.

⁵⁶ Központi Értesítő 1922. június 8., 487.

⁵⁷ Lásd a 33. számú jegyzetet.

⁵⁸ Lásd a 37. számú jegyzetet.

⁵⁹ Az első időpontja június 30., lásd Budapesti Közlöny 1922. június 23., 4., a másodiké augusztus 12., lásd Budapesti Közlöny 1922. augusztus 2., 4.

⁶⁰ Jegyzőkönyv a Nyugat Kiadó és Irodalmi Részvénytársaság 1923. március 23-i rendes közgyűléséről. Lelőhely: PIM V. 4 130/75/1.

és a szerkesztőség csupán alkalmi adományokból, összegekből folyt tovább, hogy milyen forrásból finanszírozták a Nyugat megjelentetését, a fizetéseket, a honoráriumokat – rejtély. Mindenesetre az 1923. március 23-i közgyűlésen

[Az] Elnök ismerteti az igazgatóság és a felügyelőbizottság jelentéseit az 1922. évi üzleteredményről, ezek kapcsán a mérleg, valamint a nyereség–veszteség számlát azzal, hogy a részvénytársaság további zavartalan fennállása és üzemvitelének érdekében a tervbe vett, a társaság [!] 3. pontját képező alaptőke felemelése lesz hivatva a jelentkező veszteség ellensúlyozására.

A tőkeemeléssel kapcsolatos ismereteket ugyanebből a jegyzőkönyvből merítheti az utókor. Ennek érdekessége, hogy fennmaradt egy fogalmazvány- és egy tisztázat változata is, az előbbi szövegébe az aktuális helyzetnek megfelelő javítások kerültek, majd azok alapján született meg a tisztázat.⁶¹ Az első változatban a részvényesek névsora Hartenstein Jenő, Fenyő Miksa (175), Osvát Ernő (80), Gellért Oszkár (40), Csató Sándor (145), Fodor Oszkár (162) és Hegedűs Gyula (100) neveiből állt össze.⁶² Hartenstein Jenő mint az igazgatóság elnöke szerepelt, de részvényjegyzőként nem, a többiek az első változatban a zárójelben lévő részvények tulajdonosai voltak. Ő, Fodor Oszkár és Hegedűs Gyula az 1920 végén alakult, majd visszavont részvénytársaság tagjai voltak, Fenyő Miksával együtt, aki mellett most Osvát és Gellért is a részvényesek közé lépett. Az egyetlen új név Csató Sándoré. Ő is epizód-szereplő lett a részvénytársaság életében, Gellért Osvát tanácsára kereste meg, amikor hirtelen pénzhez jutott.⁶³ Mint látható, Fodor Oszkár után övé volt a második legnagyobb számú részvény, mivel Fenyő részvényei valójában apportból álltak. De az igazgatósági tagok közé nem került be, noha Gellért szerint „kinevezte magát”, s 1923 augusztusa és decembere között az egyes Nyugat-számok kolofonjában így szerepel a neve.

A közgyűlésen azonban történt valami, amit Hartenstein Jenő részvénytársaság elnöke, illetve a Hazai Fatermelő Részvénytársaság korábbi képviselőinek a hiánya jelez. Ez a valami a veszteség felszámolásának kényszere miatt következett be, s azt eredményezte, hogy még ebben a jegyzőkönyvben Hartenstein Jenő, Fodor Oszkár és Hegedűs Gyula nevét kihúzták,⁶⁴ illetve a megmaradók részvényösszegeit is, s helyükre új értékeket írtak. Eszerint míg Fenyő Miksa 173, Osvát és Gellért 4-4, addig Csató Sándor 344 részvényt vett részt a további működés biztosításában. Így a megmaradt négy részvényes – Fenyő, Osvát, Gellért és Csató – összesen 525 részvényt rendelkezett. Miután azonban egy részvény névértéke ezer korona volt, az 525 részvény nem fedte le azt az összeget (700 000 korona), amennyi alaptőkével a részvénytársaságnak rendelkeznie kellett, a tisztázatba visszaírták Fodor Oszkár

⁶¹ A tisztázat az előző lányszövegben, a fogalmazvány leőhelye: PIM V 3 452/93/70.

⁶² Ezek az első részvénytársaságok egyőtt 702 részvényt adnak, a szükséges 700 helyett.

⁶³ BUDA, *A Nyugat Kiadó története*, 70–71.

⁶⁴ Nem tudni, hogy ők egyőttal jelen voltak-e, a tisztázott jegyzőkönyv szövege szerint az „elnök” titulus Fenyő Miksára és nem Hartenstein Jenőre vonatkozott.

és Hegedűs Gyula nevét, előbbi 75, utóbbi 100 részvényvel, és máris előállt az alapítás szerint szükséges alaptőke: 6 részvényes, 700 részvény.

A fogalmazvány első, idézett pontjából először kihúzták a tőkeemelésre vonatkozó tagmondatot, a tisztázatba nyilván azért került vissza, mert főrészvényes-váltás történt. A fogalmazvány következő pontjaiból, a javítások – áthúzás, beillesztés – irányát is figyelembe véve, a részvényesek közötti nézeteltérésre lehet következtetni. Ez úgy kezdődött, hogy Gellért Oszkár – neve áthúzva és helyére beillesztve Csató Sándoré – javaslatot tett arra, hogy az igazgatóság névsorát Rakovszky Antallal egészítsék ki, illetve a felügyelőbizottság 1923-ra teljesen újuljon meg. Rakovszky Antal feltehetően az 1871-ben született, talán 1944-ben elhunyt műgyűjtő volt, a kapcsolati tőke egyik képviselője. Hartenstein Jenő azonban azt indítványozta, hogy az igazgatóság névsorának módosítását halasszák a következő közgyűlésre; az ezzel kapcsolatos, azonos sorszámú, kihúzott és beillesztett pontok helyett a tisztázatban Rakovszky neve nem szerepel, csak a felügyelőbizottság tagjainak nevei. A szerkesztés nehézségeire utal, hogy ebben a tisztázatban a különböző szövegű pontok azonos sorszámmal olvashatók, háromszor is egymás után.

A közgyűlés legfontosabb feladata a tőkeemelés volt. A második jegyzőkönyv szerint a már említett 700 darab részvényük volt a tulajdonosoknak, egyenként 1000 korona névértékben, ennek összege tette ki a 700 000 korona részvénytőkét. Ezt úgy emelték fel 2800 darab, egyenként 1000 koronás részvény kibocsátásával 3 500 000 koronára, hogy a felemelés előtti régi tulajdonosok 1000 koronánként 4 új részvényre elővételi jogot szereztek. Ami azt jelentette, hogy akinek például volt 10 régi részvénye, az $10 \times 4 = 40$ új részvényt vehetett, 40 000 koronáért. Ezek után talán érthető, hogy a második jegyzőkönyvben miért szerepelt Osvát Ernő és Gellért Oszkár is csak 4-4 részvényvel, s miért nőtt Csató Sándor részvényeinek száma 145-ről 344-re. További érdekesség, hogy a második jegyzőkönyvet július 16-án az a megjegyzés egészítette ki, miszerint Fenyő Miksa korábbi természetbeni betétje továbbra is fennáll, s annak megfelelően neki 348 darab teljesen befizetett részvényt elismertek. De ez most sem jelentett pénzmozgást.

A részvénytársaság iratok és nyomtatott megfelelőik által dokumentált további élete az első korszak lezárultáig – Osvát haláláig – bizonyos rendszert mutat. Az üzleti év a húszas évek elején nyártól nyárig tartott, később, a pengő bevezetése után a naptári évet követte, azaz januárban kezdődött és decemberben fejeződött be. Lezárulta előtt, a végén üzleti beszámolót kellett összeállítani, amivel egyfelől a részvényesek számára a cégvezetés demonstrálta a jövedelmező működést, másfelől az adóhatóság számára az adók befizetését, a kompaszok nyilvánossága előtt pedig saját magát. Ebben az évtizedben az üzleti beszámolók formái, jogszabályi követelményei is változtak, amit legjobban a gazdasági adattárak közlései mutatnak. Az első világháború utáni országos zűrzavar, amit a Bethlen István nevével kanonizálódott politikai-gazdasági konszolidáció zárt le, a Nyugat életében 1929. október 28-án ismét megjelent. Ez már egyébként is a gazdasági világválság előszele volt, recesszió és túltermelési komplikációk mindenhol, amelyek egy, a magyar kultúrában fontos, de kellően be nem ágyazott folyóirat életében másként jelentkeztek ugyan, mégis a világjelenséghez hasonlóan törést okoztak.

Az 1923. március 24-i közgyűlés jegyzőkönyvei

Jegyzőkönyv (piszkozat)⁶⁵

Budapest, 1923. március 24.

Felvétetett a Nyugat Kiadó és Irodalmi Részvénytársaságnak 1923. évi március hó 24-én délután 5 órakor Budapesten a Hazai Fatermelő Részvénytársaság V. Hold utca 21. sz. alatti helyiségében megtartott rendes közgyűléséről.

Jelen vannak:

< Hartenstein Jenő, mint a rt. igazgatóságának elnöke. >

Dr. Fenyő Miksa < 175 >||: 4 :| db részvény

Gellért Oszkár < 40 >|: 4 :| db részvény

Csató Sándor < 145 >|: 344 :| db részvény

< Fodor Oszkár 162 db részvény >

< Hegedűs Gyula 100 db részvény képviselőjében > |: összesen 4 részvényes 525 db részvény képviselőjében :|

[Az] Elnök a közgyűlést megnyitja. Megállapítja, hogy a közgyűlés szabályszerűen az alapszabályoknak megfelelően hivatott össze. A közgyűlés határnapja < t > több mint 8 nappal megelőzőleg a Budapesti Közlönyben < megtekintett > |: meghirdetett :| és a részvényesek ezen hirdetemény útján a tárgysorozat feltüntetése mellett hívtak meg. Megállapítja továbbá, hogy a közgyűlésen < teljes számban > megjelent részvényesek ebbeli minőségöket a társaság pénztáránál alapszabályszerűen letétbe helyezett részvényeik letéti elismervényeivel igazolták. Ezek után a jegyzőkönyv vezetése < Gellért Oszkár > |: Csató Sándor :|, hitelesítésére Osvát Ernő és < Fodor Oszkár > |: Gellért Oszkár :| urakat kéri fel.

1.) [Az] Elnök ismerteti az igazgatóság és felügyelőbizottság jelentéseit az 192< 2 > |: 3 :|. évi üzleteredményről, ezek kapcsán a mérleg, valamint nyereség-vesztesség számlát, < azzal, hogy a részvénytársaság további zavartalan fennállása és üzletvitele érdekében a tervbe vett tárgysorozat 3. pontját képező alaptőke felemelés lesz hivatva a jelentkező veszteség ellensúlyozására. >

2.) A közgyűlés az igazgatóság és felügyelőbizottság jelentéseit egyhangúlag tudomásul veszi, és a felmentvényt az igazgatóságnak és a felügyelőbizottságnak megadja.

< 3.) « Gellért Oszkár » |: Csató Sándor :| javasolja, hogy az igazgatóság Rakovszky Antal úrral egészítsék ki, és a felügyelőbizottság 1923. évre teljes egészében újra választassék meg.

Indítványozza, hogy ezen választások közfelkiáltással történjenek. >

:| 3.) [Az] Elnök indítványozza, hogy a közgyűlés az igazgatóság kiegészítését ezúttal mellőzze, s azt a jövő közgyűlésnek tartsa fenn. :|

⁶⁵ A szövegközléshez felhasznált jelek: < > = kihúzás, « » = kihúzáson belüli kihúzás, < ... > = olvashatatlan kihúzás, |: :| = beillesztés, [ ] = a sajtó alá rendező kiegészítése, [!] = pontos olvasat.

< 4.) A közgyűlés a jelenlegi igazgatóság működésének időtartalmára közfelkiáltással egyhangúlag az igazgatóság tagjává választja Rakovszky Antal urat, a felügyelőbizottság tagjaivá pedig 1 év tartamára újra Dr. Kun Andor, Dr. Nagy Zoltán, Dr. Elek Kálmán, Kádár Endre és Dr. Stern Endre urakat. >

|: 4.) A közgyűlés az elnök indítványához egyhangúlag hozzájárul és az igazgatóság kiegészítésétől eltekint. :|

5.) Elnök javasolja, hogy a 700 000 korona alaptőke 3 500 000 Koronára emeltessek fel olyképpen, hogy a részvénytulajdonosok minden egyes 1 000 K névértékű részvényükre a kibocsájtandó 2 800 db 1 000 Koronás névértékű részvényből < 1 > |: 4 :| db< –ot > |: ra :| < jelen javaslat elfogadása által > névértéken < átve« sznek, »|: hetnek :| > < további 3 db-ra pedig ugyancsak > névértéken elővételi jogot < nyernek |: nyerjenek :| |: gyakorolva :| > |: nyerjenek :|. – Az elővételi jog a részvénytársaság helyiségeiben a rendes hivatali órák alatt gyakorolható folyó év április 4. du. 6 órájáig, < mely időpontig a jelen közgyűlésen átvett részvények névértéke is befizetendő lenne. >

6.) A közgyűlés ezen javaslatot névszerinti szavazással egyhangúlag elfogadja, s a 700 000 Koronát kitevő alaptőkét 3 500 000 Koronára emeli fel olyképpen, hogy 2 800 db 1 000 Korona névértékű új részvényt bocsájt ki, |: akként, hogy a < ... > részvényesek minden részvényük után :| < ebből a részvénytulajdonosok minden egyes részvényükre 1 db részvényt névértéken már most átvesznek, további > |: < ... > :| < 3 > |: 4 :| db-ra < ... > < ugyancsak > névértéken elővételi jogot nyernek. Az elővételi jog a részvénytársaság hivatalos helyiségeiben a rendes hivatali órák alatt folyó év április 4. délután 6 óráig gyakorolható, < mely időpontig a jelen közgyűlésen átvett részvények névértéke is befizetendő. > Egyben a közgyűlés az alapszabályok 4. paragrafusának módosított szövegét a következőképp állapítja meg:

Az alaptőke 3 500 00 Koronában állapíttatik meg, és 3 500 db egyenként 1 000 Korona névértékű, bemutatóra szóló részvényből áll.

Egyéb indítvány hiányában elnök a közgyűlést berekesztette.
Kmf.

: Csató Sándor :	Osvát Ernő	: dr. fenyő miksa :
< Gellért Oszkár >	jegyzőkönyv hitelesítő	
< Hartenstein Jenő >		
jegyzőkönyvvezető		elnök

|: Gellért Oszkár :|
< Fodor Oszkár >
jegyzőkönyv hitelesítő

LELŐHELY: PIM V 3 452/93/70. Gépirat, kézirásos javításokkal és kiegészítésekkel.

Jegyzőkönyv (tisztázat)

Budapest, 1923. március 24.–június 16.

Felvétellett a Nyugat Kiadó és Irodalmi Részvénytársaságnak 1923. március 24-én du. 5 órakor, Budapesten [a] Hazai Fatermelő Részvénytársaság V. Hold utca 21. szám alatti helyiségében megtartott közgyűléséről. Jelen vannak: dr. Fenyő M. 173 db részvénnel, az igazgatóság alelnöke és a közgyűlés vezetésére felkért elnök, Osvát E. 4 db részvénnel, Gellért O. 4 db részvénnel, Csató Sándor 344 db részvénnel, Fodor O. 75 db részvénnel, Hegedűs Gyula 100 db részvénnel, összesen 6 részvényes 700 db részvény képviselőjében. Elnök a közgyűlést megnyitja. Megállapítja, hogy a közgyűlés szabályszerűen, az alapszabályoknak megfelelően hivatott össze. A közgyűlés határnapja több mint 8 nappal megelőzően a Budapesti Közlönyben meghirdettetett, és a részvényesek ezen hirdetemény útján, a tárgysorozat feltüntetésével mellett hívatott meg. Megállapítja továbbá, hogy a közgyűlésen az összes részvényesek megjelentek, és ebben minőségüket a társaság pénztáránál alapszabályszerűen letétbe helyezett részvényeik letéti elismervényeivel igazolták. Ezután a jegyzőkönyv vezetésére Csató Sándor, hitelesítésére Osvát E. és Gellért O. urakat kéri fel.

1.) [Az] Elnök ismerteti az igazgatóság és a felügyelőbizottság jelentéseit az 1922. évi üzleteredményről, ezek kapcsán a mérleg, valamint a nyereség–veszteség számlát azzal, hogy a részvénytársaság további zavartalan fennállása és üzemvitelének érdekében a tervbe vett, a társaság 3. pontját képező alaptőke felemelése lesz hivatva a jelentkező veszteség ellensúlyozására.

1.) [!] A közgyűlés az igazgatóság és a felügyelőbizottság jelentéseit egyhangúlag tudomásul veszi, az évi mérleget, valamint nyereség–veszteség számlát megállapítja, és a felmentvényt az igazgatóságnak és a felügyelőbizottságnak megadja.

2.) [Az] Elnök indítványozza, hogy a közgyűlés az eddigi felügyelőbizottság tagjait újból válassza meg, és az igazgatóság kiegészítését ezúttal mellőzze, és ez utóbbit a jövő közgyűlésnek tartsa fenn.

2.) [!] A közgyűlés az elnök indítványához egyhangúlag hozzájárul, az eddigi felügyelőbizottság tagjait, név szerint dr. Elek Kálmán, Kádár Endre, dr. Kiss Andor, dr. Nagy Zoltán és dr. Stern Endre urakat újból 1 évre egyhangúlag megválasztotta, és az igazgatóság kiegészítésétől eltekint.

3.) [Az] Elnök indítványozza, hogy a 700 000 korona alaptőke 3 500 000 koronára emeltessék fel olyképpen, hogy a részvénytulajdonosok minden egyes 1 000 korona névértékű részvényükre a kibocsájtandó 2 800 db 1 000 Koronás részvényből 4 db-ra elővételi jogot nyerjenek. Az elővételi jog a részvénytársaság helyiségeiben a rendes hivatali órák alatt gyakorolható folyó év április 4. de. 6 óráig.

3.) [!] A közgyűlés ezen javaslatot név szerinti szavazással egyhangúlag elfogadja, és a 700 000 Koronát kitevő alaptőkét 3 500 000 Koronára emeli fel olyképpen, hogy 2 800 db 1 000 Koronás részvényt bocsájt ki olyképpen, hogy a részvényesek minden részvényük után 4 db-ra elővételi jogot nyernek. Az elővételi jog a részvénytársaság hivatalos helyiségeiben a rendes hivatalos órák alatt folyó év [április] 4. du. 6 óráig gyakorolható. Egyben a közgyűlés az alapszabályok 4. paragrafusának

módosított szövegét a következőképpen állapítja meg: Az alaptőke 3 500 000 Koronában állapíttatik meg, és 3 500 db egyenként 1 000 Korona névértékű bemutatóra szóló részvényekből áll.

Egyéb indítvány hiányában elnök a közgyűlést berekesztette.
Kmf.

Csató Sándor jegyzőkönyvvezető, Fenyő M. elnök, Gellért O.
és Osvát E. hitelesítők

Alulírottak megállapítjuk, hogy a fenti, 1923. márc. 24-én megtartott közgyűlés 4. paragrafusának módosításánál a természetbeni betétre vonatkozó megállapodást semmiképpen nem kívánta érinteni, csupán tollhibából maradt ki a módosított szövegből. Ennélfogva a közgyűlés az alapszabályok 4. paragrafusának módosított szövegét helyesen a következőképpen állapította meg: Az alaptőke 3 500 000 Koronában állapíttatik meg, és 3 500 db egyenként 1 000 Korona névértékű bemutatóra szóló részvényből áll. Fenyő Miksa a társaság alapítója leltárberendezéssel, 4 000 próbakötettel, 4 000 db könyvvel, nyomdai papírkészlettel és kéziratokkal, mint természetbeni betétekkel járul a társasághoz, ezen természetbeni betétekért az alapító magának 348 000 Koronát kötött ki, mely 348 db teljesen befizetettnek tekintendő részvényekből áll.

Kelt Budapesten június 16-án, Csató Sándor jegyzőkönyvvezető, Fenyő M. elnök, Gellért O. és Osvát E. jegyzőkönyvhitelesítők

LELŐHELY: PIM V. 4 130/75/1. Gépirat, másolat.